

KIS- ÉS KÖZÉPVÁLLALATOK HATÁR MENTI GAZDASÁGI KAPCSOLATAI KULTURÁLIS ASPEKTUSBÓL

SZÓKE JÚLIA¹

Összefoglalás:

Jelen tanulmány a Nyugat-dunántúli régió kis- és középvállalatainak határ menti gazdasági kapcsolatait veszi górcső alá kulturális aspektusból. A tanulmány egy folyamatban levő doktori kutatás elméleti háttérét, hipotéziseit, valamint a hipotézisei egyikének igazolását vagy elvetését ismerteti. A tanulmány feltételezi ugyanis, hogy a Nyugat-dunántúli régió kis- és középvállalatai elsősorban a régióval közvetlenül határos országokkal, illetve azok vállalataival létesítenek határon átnyúló kapcsolatot, amely a nemzetköziesedés, a globalizáció miatt napjainkra kulcsfontosságúvá vált a kis- és középvállalatok működése szempontjából.

Kulcsszavak:

kultúra, kis- és középvállalatok, határ menti kapcsolatok

Summary:

The present paper illustrates the cross-border relations of small- and medium-sized enterprises of the West-Transdanubian Region from a cultural point of view. The paper introduces the theoretical background, the hypotheses and the verification or the rejection of one of the hypotheses. The paper assumes that the small- and medium-sized enterprises of the West-Transdanubian Region mostly cooperate with companies from the neighboring countries as due to internationalization and globalization these cooperations are vital from the point of view of the operation of the small- and medium-sized enterprises.

Keywords:

culture, small- and medium-sized enterprises, cross-border relations

Bevezetés

Samuel Huntington már 1999-ben megállapította, hogy „*a hidegháború utáni világban a népek közötti legfontosabb megkülönböztető jegyek nem ideológiaiak, még csak nem is politikaiak vagy gazdaságiak, hanem kulturálisak. Kik is vagyunk? – a nemzetek és országok erre az emberek számára legalapvetőbb kérdésekre igyekeznek most választ adni*” (Huntington 1999, 17). Ebből is következik, hogy a gazdasági, üzleti kapcsolatok vizsgálatakor ma már nemcsak gazdasági szempontokat kell górcső alá venni, hanem kulturális aspektusokat is, hiszen a problémák sokszor nem gazdasági jellegűek, hanem a partnerek gondolkodásában meglévő különbségeket tükrözik (Hofstede – Hofstede 2008).

Ennek alapján jelen tanulmány középpontjában a határ menti gazdasági kapcsolatok állnak, méghozzá a Nyugat-dunántúli régió kis- és közepes méretű vállalatainak határ menti gazdasági kapcsolatait vizsgálom kulturális aspektusból. Ennek oka, hogy a nemzetköziesedés, a határon átnyúló kereskedelem és a kultúraközi kapcsolatok mind olyan fogalmakká váltak, amelyek az elmúlt évtizedek óta a világgazdaságot jellemzik és meghatározzák (Ablonczy-Mihályka 2009). Az üzleti kapcsolatok ugyanis ma már regionális és nemzeti határokat átlépve zajlanak és számos különböző országot érintenek (Sims 2009). Ebből kifolyólag a gazdasági növekedés és siker a mai világgazdaságban attól függ, hogy a világgazdasági szereplők milyen mértékben válnak képessé nemzetközi szinten dolgozni, illetve a kulturális különbségeket szem előtt tartani a még sikeresebb üzleti kapcsolatok érdekében (Palazzo 2002).

¹ PhD hallgató, Széchenyi István Egyetem, szokej@sze.hu

A fentiek alapján jelen tanulmány egy folyamatban lévő doktori kutatás elméleti háttérét, tudományos kérdéseit, hipotéziseit, illetve a hipotézisek egyikének igazolását vagy elvetését mutatja be.

Elméleti háttér

A kultúráról sokszor, sokféleképpen olvashat az ember, fontossága, befolyásoló ereje azonban kevésbé ismert, holott a kultúra jelentősége nemcsak nemzeti szinten, hanem szervezeti, vállalati, sőt szupranacionális szinten is meghatározó, olykor döntő fontosságú lehet. Ezt megerősíti Jean Monnet egyik nyilatkozata is: *„Ha újra kellene kezdenem az európai integráció megvalósítását, valószínűleg a kultúrával kezdeném”* (idézi Trompenaars 1995, 8).

Amint a fentiekből is látható a kultúrának számos szintje különíthető el, beszélhetünk többek között nemzeti, regionális, szervezeti, de nyelvi, etnikai vagy vallási kultúráról is. Jelen tanulmányban a nemzeti kultúra szintje képezi a vizsgálat tárgyát, ezért szükségesnek tartom annak definiálását. A nemzeti kultúra *„meghatározott... közösségekben élő emberek közös hiedelmeinek, értékeinek, normáinak ... rendszere – kontextus, amely a kommunikáció hatékonyságát felfokozza, hiszen ezáltal bonyolult összefüggésekre, jelentésekre elegendő csupán utalni valamilyen jelzéssel, nem szükséges ezeket részletesen kifejezni”* (Falkné 2008, 15), vagyis beletartozik minden, ami az egyének boldogulását, eligazodását, kommunikációját segíti elő a világ komplex viszonyrendszerében. Ez a szint tehát a kultúrák között zajló, határ menti gazdasági kapcsolatok vizsgálatában nem elhanyagolható, hiszen a gazdasági viselkedés bizonyos formáinak kialakulása a kultúrának tudható be (Fukuyama 2007). Vagyis a nemzeti kultúra meghatározza a gazdasági szféra résztvevői által képviselt magatartásformákat, szokásokat, technikákat és stratégiákat.

A fentiek alapján a kis- és középvállalatok határ menti gazdasági kapcsolatainak kulturális aspektusból vett vizsgálatához a szakirodalmi feldolgozásra és korábbi kutatások tanulmányozására alapozva öt hipotézist fogalmaztam meg azt követően, hogy a kutatás területi lehatárolását elvégeztem és a vizsgálandó területi egységet kijelöltem.

A területi lehatárolást, vagyis a Nyugat-dunántúli régió (Győr-Moson-Sopron, Vas és Zala megye) vizsgálati egységként történő kiválasztását több tényező is indokolta. Egyrészt a régió speciális helyzetben van abból a szempontból, hogy négy országgal határos: Ausztriával, Szlovákiával, Szlovéniával és Horvátországgal. Másrészt a régió fejlődését, helyzetét és szerepét befolyásolja az Európai Unióhoz történő csatlakozást követő gazdasági változás és az olyan fejlett(ebb) országokhoz való földrajzi közelség, mint Ausztria. Ezt támasztja alá a bonni székhellyel rendelkező Empirica Kutatóközpont *„Jövőbeli befektetési helyszínek Kelet-Európában”* című tanulmánya is, amely megállapította, hogy a szomszédos országokkal kialakított gazdasági és társadalmi kapcsolatok hatással vannak a régiók fejlettségére (Rechnitzer 1998).

Következésképpen a Nyugat-dunántúli régió kis- és középvállalatainak kulturális szempontból vett határ menti gazdasági kapcsolatait illetően a következő öt hipotézist fogalmaztam meg:

HI: *A határ menti régióban működő kis- és középvállalatok közötti gazdasági, üzleti kapcsolatok során a tökéletesebb együttműködés érdekében a nemzeti kultúrák közelednek egymáshoz.*

H2: A Nyugat-dunántúli régió kis- és középvállalatainak üzleti kultúrájára nem érvényesek a magyar nemzeti (üzleti) kultúra sajátosságai, amelyek az eltérő kultúrával való kapcsolatok során meghatározóak, mivel feltételezhető, hogy ezek interkulturális interakciós helyzetekben módosulnak, átalakulnak.

H3: A Nyugat-dunántúli régió kis- és középvállalatainak határon átnyúló gazdasági kapcsolataiban a régióval közvetlenül határos országok vállalataival kialakított kapcsolatok dominálnak, ezen belül is különösen az osztrák vállalatokkal kialakított kapcsolatok.

H4: A határ menti régióban található kis- és középvállalatok gazdasági kapcsolatainak alakulásában a nyelvtudás megléte és/vagy hiánya mellett a kultúrák különbözőségét is figyelembe kell venni.

H5: A Nyugat-dunántúli régióban működő kis- és középvállalatok határon átnyúló gazdasági kapcsolataiban a külföldi fél üzleti kultúrája dominál.

H5a: A kommunikáció, az üzleti tárgyalások során a külföldi fél üzleti kultúrája, szokásai a meghatározóak.

H5b: A kulturális különbségekből adódó negatív kritikus interakciós helyzetekben a határ menti régióban működő kis- és középvállalatok lépnek fel problémamegoldóként, mégpedig a külföldi fél üzleti kultúrájának szem előtt tartásával.

A bemutatott öt hipotézis közül jelen tanulmányban a teljesség igénye nélkül csak a harmadik hipotézissel foglalkozom, amelyet a rendelkezésre álló adatbázisok segítségével kívánok igazolni vagy elvetni.

A Nyugat-dunántúli régió kis- és középvállalatainak határ menti gazdasági kapcsolatai kulturális aspektusból

A Nyugat-dunántúli régió határ menti elhelyezkedéséből adódóan az Európai Unióhoz történő csatlakozást követően a kis- és középvállalati szektort a negatív hatások és problémák mellett pozitív hatások is érték, hiszen többek között folyamatosan érezhetővé vált a határon átnyúló kapcsolatok intenzitásának növekedése (Rechnitzer 2007, 189). A Nyugat-dunántúli régióban működő kis- és középvállalatok tehát az ország nyugati határához való földrajzi közelségük miatt jobban ki tudják használni a határ mentiségből fakadó előnyöket (pl. külföldi kapcsolatok kialakításának és fenntartásának lehetősége, jobb és könnyebb exportlehetőségek), bár elmondható, hogy ezekkel az előnyökkel a vállalkozások jelentős része még nem él (Rechnitzer 2007, 190). Ennek egyik oka lehet a bizonytalan, ismeretlen helyzettől, piactól, kultúrától való félelem. Ez az ellenérzés azonban alaptalan kell, hogy legyen, hiszen a határ nemcsak elválaszt, hanem össze is köt: „*elválaszt területi egységeket, kultúrákat, nemzeteket, gazdaságokat, de össze is köt, hiszen közös érdekeket alakít ki, összefogást szorgalmaz, új erőforrások aktivizálását segíti elő, s eddig nem ismert lehetőségeket nyithat meg*” (Rechnitzer 1999, 9).

A régió határ menti kapcsolatait illetően a Győr-Moson-Sopron Megyei Kereskedelmi és Iparkamara 2010. április 15-i adatai szolgálnak kiindulópontként. Az adatbázis alapján 2010 tavaszán 1878 regisztrált és működő kis- és középvállalat mondhatta el magáról, hogy

tulajdonosai közül legalább egy valamely Magyarországgal határos országból származik, tehát más nemzeti kulturális gyökerekkel rendelkeznek.

A régió kis- és középvállalatainak (a továbbiakban kkv-k) Magyarországgal határos országokkal meglévő gazdasági kapcsolatait tekintve a résztvevő országok alapján a következő arányok figyelhetőek meg (1. táblázat).

1. táblázat: A különböző kulturális háttérű kkv-k száma a Nyugat-dunántúli régióban a résztvevő országok szerint (2010)

Résztvevő ország	Kapcsolattal rendelkező kkv-k száma
Szlovákia	93
Ausztria	1542
Szlovénia	16
Horvátország	27
Szerbia	3
Románia	169
Ukrajna	28

Forrás: Saját szerkesztés a Győr-Moson-Sopron Megyei Kereskedelmi és Iparkamara adatai alapján

A táblázatból jól látszik, hogy a Nyugat-dunántúli régió kis- és középvállalatainak tulajdonosai között legnagyobb arányban osztrákok fedezhetőek fel (1542 vállalatban), ami az összes kis- és középvállalat 82%-a. További 5%-ot képvisel Szlovákia, ugyanakkor némileg meglepő, hogy a régióval közvetlenül nem határos Románia 169 kis- és középvállalatban érdekelt, ami a vállalatok 9%-át teszi ki. A legkisebb képviselési aránnyal Szerbia rendelkezik a mindössze három vállalatban való érdekeltségével.

A régió szintű adatok megyék szintjére történő lebontásával hasonló kép rajzolódik ki a különböző kultúrák kis- és középvállalatokban való megjelenését illetően, vagyis arra vonatkozóan, hogy a Nyugat-dunántúli régió kis- és középvállalatainak határ menti gazdasági kapcsolatai mely, a régióval közvetlenül határos országokra koncentrálódnak (2. táblázat).

2. táblázat: A különböző kulturális háttérű kkv-k száma a régió három megyéjében a résztvevő országok szerint (2010)

Résztvevő ország	Kapcsolattal rendelkező győr-moson-sopron megyei kkv-k száma	Kapcsolattal rendelkező vas megyei kkv-k száma	Kapcsolattal rendelkező zala megyei kkv-k száma
Szlovákia	85	4	4
Ausztria	841	434	252
Szlovénia	-	4	12
Horvátország	2	3	21
Szerbia	1	2	-
Románia	113	27	28
Ukrajna	20	3	5

Forrás: Saját szerkesztés a Győr-Moson-Sopron Megyei Kereskedelmi és Iparkamara adatai alapján

A táblázatból jól látható, hogy a megyével – és egyben a régióval – közvetlenül határos ország, vagyis Ausztria érdekeltsége a legmeghatározóbb mindhárom megye esetében. Ez Zala megye esetében akár meglepő is lehetne, annak ismeretében, hogy a három megye közül ez az egyetlen, amelyik nem határos közvetlenül Ausztriával. Emellett a régiós szintű adatokhoz hasonlóan, a három megye mindegyikében viszonylag magas a román képviselő aránya. Megfigyelhető továbbá, hogy e két országot (Ausztriát és Romániát) a megyék esetében a megyével közvetlenül határos országok képviselője követi, hiszen Győr-Moson-Sopron megyében Szlovákia áll a harmadik helyen, Zala megyében Horvátország majd Szlovénia. Vas megyében azonban ennyire nem markáns a különbség, annak ellenére, hogy ott is a harmadik helyen a megyével közvetlenül határos Szlovénia áll, de ugyanakkora értéket képvisel Szlovákia is, ami viszont nem határos közvetlenül a megyével.

Figyelemre méltó továbbá az is, hogy az osztrák kapcsolatok, és ezáltal az osztrák kultúra képviselője a vas megyei vállalatok esetében a legmagasabb (90%), vagyis az osztrákokkal való kapcsolat a meghatározó. A maradék 10%-ból 6%-ot Románia képvisel, a régióval közvetlenül határos Szlovénia képviselői aránya pedig az 1%-ot sem éri el. Szlovénia helyzete speciális abból a szempontból is, hogy Szlovénia az egyetlen ország, amely annak ellenére, hogy a régióval közvetlenül határos, nem rendelkezik mindhárom megyében kapcsolattal, hiszen a Győr-Moson-Sopron megyében működő vizsgált kis- és középvállalatok egyikében sem található szlovén képviselő.

A fenti adatokat áttekintve megállapítható, hogy az elméleti háttérben bemutatott doktori kutatás harmadik hipotézise, amely jelen tanulmány tárgyát képezi, vagyis az a feltételezés, hogy *a Nyugat-dunántúli régió kis- és középvállalatainak határon átnyúló gazdasági kapcsolataiban a régióval közvetlenül határos országok vállalataival kialakított kapcsolatok dominálnak, ezen belül is különösen az osztrák vállalatokkal kialakított kapcsolatok* beigazolódott, hiszen a régióban és külön-külön a megyékben is az osztrák kapcsolat bizonyult meghatározónak. Illetve annak ellenére, hogy a román képviselő a régió egészében és megyékre lebontva is lényegesnek bizonyult, összességében mégis a régióval közvetlenül határos országokkal meglévő határ menti kapcsolatok a dominánsak, azon belül is az osztrák vállalatokkal kialakított kapcsolatok.

Összefoglalás

Jelen tanulmány a kis- és középvállalatok kulturális aspektusból vett határ menti gazdasági kapcsolatait vizsgáló folyamatban levő doktori kutatás hipotéziseinek egyikével foglalkozott. Az elméleti háttér rövid ismertetését követően a tanulmány felvázolta a doktori kutatás hipotéziseit, majd a teljesség igénye nélkül csak a tanulmány tárgyául választott hipotézissel foglalkozott. Ennek alapján a tanulmány megvizsgálta, hogy az elemzés területi egységének, a Nyugat-dunántúli régióknak a kis- és középvállalatai mely országokkal létesítenek határ menti kapcsolatot, mivel azt feltételezte a tanulmány, hogy a határon átnyúló gazdasági kapcsolatokban a régióval közvetlenül szomszédos országokkal kialakított kapcsolatok dominálnak, azon belül is elsősorban az osztrák vállalatokkal kialakított kapcsolatok. Ezt a vizsgálatot a Győr-Moson-Sopron Megyei Kereskedelmi és Iparkamara vonatkozó adatbázisa alapján végezte el a tanulmány, majd a régiós és a megyei szintű adatok elemzését követően megállapította, hogy a hipotézis, mely szerint *a Nyugat-dunántúli régió kis- és középvállalatainak határon átnyúló gazdasági kapcsolataiban a régióval közvetlenül határos országok vállalataival kialakított kapcsolatok dominálnak, ezen belül is különösen az osztrák vállalatokkal kialakított kapcsolatok*, igaznak bizonyult. Ugyanakkor szükségszerűnek tartom

ezen hipotézist a későbbi empirikus kutatás eredményeivel is alátámasztani azért, hogy a hipotézis a mintába kerülő vállalatok esetében is beigazolódjon, további megerősítést nyerjen.

Irodalomjegyzék

- Ablonczy-Mihályka Livia (2009): *Business Communication between People with Different Cultural Backgrounds*. Conference of the International Journal of Arts and Sciences, 1(19), pp. 121-129. (CD-ROM)
- Falkné Bánó Klára (2008): *Kultúraközi kommunikáció. Az interkulturális menedzsment aspektusai*. Perfekt Kiadó, Budapest
- Fukuyama, F. (2007): *Bizalom*. Európa Könyvkiadó, Budapest
- Hofstede, G. – Hofstede, G. J. (2008): *Kultúrák és szervezetek. Az elme szoftvere*. VHE Kft, Pécs
- Huntington, S. P. (1999): *A civilizációk összecsapása és a világtrend átalakulása*. Európa Kiadó, Budapest
- Nárai Márta – Rechnitzer János (szerk.) (1999): *Elválaszt és összeköt – a határ. Társadalmi-gazdasági változások az osztrák–magyar határ menti térségben*. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs-Győr
- Palazzo, B. (2002): U.S.-American and German Business Ethics: An Intercultural Comparison. *Journal of Business Ethics*, 41(3), pp. 195-216.
- Rechnitzer János (szerk.) (2007): *Nyugat-Dunántúl. A Kárpát-medence régiói 5*. MTA RKK – Dialóg Campus Kiadó, Pécs-Budapest
- Rechnitzer János (1999): Határ menti együttműködések Európában és Magyarországon. In: Nárai Márta - Rechnitzer János (szerk.): *Elválaszt és összeköt – a határ. Társadalmi-gazdasági változások az osztrák–magyar határ menti térségben*. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs-Győr, pp. 9-72.
- Rechnitzer János (1998): *Területi stratégiák*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs
- Sims, R. L. (2009): Collective versus Individualist National Cultures. Comparing Taiwan and U.S. Employee Attitudes Toward Unethical Business Practices. *Business & Society*, 2009, 48(1), pp. 39-59.
- Trompenaars, F. (1995): *Riding the Waves of Culture*. Nicholas Brealey Publishing, London